

ERCIYES ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ

SAYI : 10

KAYSERİ - 1998

YAYIN KOMİSYONU

Prof.Dr. Cihat TUNÇ
Prof.Dr. Celal KIRCA
Prof.Dr. Harun GÜNGÖR

SAHİBİ

Prof.Dr. Ali TOKSARI

MESUL MÜDÜRÜ

Prof.Dr. Celal KIRCA

NOT: E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi yayın kuralı gereği, dergide yer alan yazılar, telif, tercüme ve kitap tanıtımı sıralamasına ve bu sıralamanın her birinde ünvanlar esas alınarak yazarların soyadlarına göre dizilmiştir.

Makalelerin İlmî Sorumluluğu Yazarlarına Aittir.

Erciyes Üniversitesi Matbaası

KAYSERİ - 1998

ON DÖRT ASIRLIK TEFSİR BİRİKİMİNİN KUR'AN'IN ANLAŞILMASINDAKİ OLUMSUZ ETKİLERİ

Prof.Dr. M. Zeki DUMAN*

Kur'an-ı Kerim, Mübîn¹ vasfı ile, her çağda, insanlık âlemine ışık tutmak üzere gönderilmiş ilahi bir Nur'dur.² O, aydınlığından istifade etmek, kılavuzluğundan yararlanmak isteyen kimseleri, kendisine dahi basiretle tabi olmağa çağırın bir kılavuzdur.³ O, kör taklitçi bir yaklaşımla atalarının yoluna gideceklerini söyleyen müşriklere: "*Ya, babalarının akli ermiyor-duysa!*"⁴, "*Ya, onlar Doğru Yolu bulamamışlardıysa?*"⁵, "*Ya, şeytan onları, cehennem azabına çağırıyorduydu?*"⁶ v.b. uyarı dolu mesajlarıyla, Akli devre dışı bırakan basiretsiz gelenekçiliği kesinlikle reddeder.

Kur'an'da, toplumların yerli kültüründen kaynaklanan yöresel âdet ve geleneklere de değer verilir ama, akıl ve ilme ters düşen hiç bir geleneğin, toplumun benimsemesi ve geçmişten beri içine sindirmiş olması sebebiyle sürdürülmesi uygun görülmez.⁷ İşte, bu yüzden vahy'in ilkeleriyle bağdaşmayan, akıl ve ilimle izahı mümkün olmayan, anlamsız her geleneğin, ne pahasına olursa olsun, mutlaka toplumdan kaldırılması istenir.⁸ Az önce de belirttiğimiz gibi Allah Teala, mü'minlerin, her şeyi körü körüne kabullenen kimseler değil⁹, aklın ve tefekkürün ışığında görüp inceledikten sonra makul olanı yaşayan, basiretli kimseler olmasını ister.

* Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

1- En'am, 6/59; Yunus, 10/61.

2- Nisa, 4/174; Maide, 5/15; Teğabün, 64/8.

3- Yusuf, 12/108.

4- Bakara, 2/170.

5- Maide, 5/104.

6- Lokman, 31/21.

7- Bkz. Ahzab, 33/1-5.

8- Bkz. Ahzab, 33/1-4.

9- Yusuf, 12/108; Furkan, 25/73.

Gazali En'am 25, İsrâ 46 ve Kehf 57. ayetlerindeki: "... onların kalplerinde perde, kulaklarında ağırlık vardır..." ifadelerini de delil göstererek, böylesi atalardan intikal eden taklitçi inançların, kalbi örten perdeler olduğunu söyleyerek, Kur'an okurken kalbin, yeni bilgiler elde edebilmesi için bu tip batıl inançlardan ve gerçeğe ilgisi olmayan yanlış malûmattan arındırılması gerektiğine dikkat çekmiştir.¹⁰

Kur'an-ı Kerim'de, mü'minlerin, okudukları âyetler üzerinde durup düşünmelerini teşvik eden pek çok ayet vardır.¹¹ Allah bir âyetinde, okuduklarını anlamadan, tefekkür etmeden Kur'an okuyanları, akıllarına kilit vurulmuş kimseler olmakla itham etmiştir.¹²

Kur'an'ın, akli kullanmaya ve tefekküre teşvik eden ayetleri, vahyin ilk dönemlerinden itibaren müslümanları, onun derin mânâsını anlamaya, üzerinde düşünmeye ve ihtiyaçlarına göre, ondan yeni yeni hükümler çıkarmaya teşvik etmiştir.

Yine Kur'an'da açıklandığına göre, "Rahman'ın Kulları, kendilerine Rabblarının ayetleri hatırlatıldığında, okudukları ayetler üzerine, sağır ve körler gibi kapanmazlar"¹³; âyetlerin, lafzının söylediğinden başka, söylemek istediği asıl manayı kavramaya çalışırlar; okuduklarını düşünür, kavrar ve etkisi altına girerler; okudukça iman bakımından artar ve Allah'a sıkı sıkıya güvenip bağlanırlar. Onlar, bu iman ve güven ile itaat ve ibadete devam ederler.¹⁴

Kur'an, yaklaşık olarak yirmi üç yıllık nüzul süreci içerisinde, insanların ihtiyaçlarına, olaylara ve zaman zaman sorulan sorulara bir cevap olmak üzere¹⁵ ve dura dura okunmak maksadıyla¹⁶, bölüm bölüm indirilmiş yüce bir mesajdır.¹⁷

Kur'an'ın, belli bir zaman diliminde ve belli bir kültür düzeyindeki bir topluma indirilmiş olması yönüyle, tarihsel ve yöresel olduğu asla inkâr edilemez. Bu doğrudur. Ancak, ilmî ve teknolojik gelişmelere paralel olarak

10- İhya, III/14.

11- Bkz. Saad, 38/29; Nisa, 4/82; Nahl, 16/44; Sebe'; 34/46.

12- Muhammed, 47/24.

13- Furkan, 25/73.

14- Enfâl, 8/2.

15- Furkan, 25/33.

16- İsrâ, 17/106.

17- Furkan, 25/32.S

toplumlardaki yaşam düzeyi değişse bile, her devirde insanın temel ihtiyaçlarına cevap olarak indirilmiş olamış ve böyle bir muhtevayı taşıması bakımından da o, evrenselidir.

Kur'an'ın en spesifik kabul edilebilecek ayetleri bile, mesela, "*Ey Peygamber! Hanımlarına söyle: Eğer siz, dünya hayatını ve onun ziynetlerini istiyorsanız, gelin, sizin müt'anızı vereyim ve sizi güzellikle başayayım de...*"¹⁸ ayeti dahi, lafzının taşıdığı zahiri manası itibariyle olmasa bile, indirildiği dönemde, karı ve koca arasında mevcut, meşru yoldan çözüm imkânı bulunmayan önemli bir sorunu, her iki tarafın da haklarını koruyacak biçimde halletmiş olması bakımından düşünülecek olursa, ruhu ve maksadı itibariyle evrensel mesajlar içeren bir âyet olduğu anlaşılacaktır.

Kur'an'a, muhafzakârlığın hiss ve etkileri altında kalınmadan, peşin fikirlere boyun eğmeden, özgür düşünce ve geniş ufukla yaklaşılmalı; ayetleri, kendi anlam çerçevesi içinde, cümle bütünlüğü; yerine göre Kur'an bütünlüğü göz önünde bulundurularak, maksadı ve özü itibariyle kavranmalıdır.

Gazali demiştir ki: "...Kur'an, onun nassına tahakküm edecek ve istikamet verecek inançlardan sıyrılmış, sâde bir fikir ve temiz bir ruhla okunmalı"¹⁹ ve Kur'an, güncel ihtiyaçlara göre konuşurulmalıdır.

"Elbette Kur'an, kendiliğinden konuşacak değildir. O, gerekli ilmi donanımla mücehhez, ehliyetli ilim adamları tarafından zamanın ihtiyaçlarına göre, güncelleştirilip konuşurulmalıdır,"²⁰ derken Hz. Ali de aynı konuya işaret etmiştir.

Öyleyse her müfessir, zamanının ihtiyaçlarına göre Kur'an'ı konuşabilmek için önce, tüm bilgi ve becerilerini kullanarak onun, indirildiği dönemdeki maksad ve mânasını doğru bir biçimde kavramalı; sonra kendi çağının ihtiyaçlarını çok iyi tesbit etmeli; daha sonra da bunu, doğru bir biçimde Kur'an'a arz etmelidir. Çünkü, Kur'an'dan bir metnin, indirildiği dönemde anlaşılan ve yaşanan mana ve maksadı tam olarak anlaşılmadan, söylemek istediğini kavramak mümkün olmadığı gibi, herhangi bir müfessirin, yaşadığı asırdaki güncel problemin mahiyetini bilmeden, onun için Kur'an'dan çözüm

18- Ahzab, 33/28-29.19 Tanci, Muhammed b. Tavit, Gazzali'ye Göre Kur'an'ın Tefsiri, A.Ü.İ.F. Dergisi, Yıl: 1957, Cilt: 6, sayı: 1-4, s. 18.

19- Tanci, Muhammed b. Tavit, Gazzali'ye Göre Kur'an'ın Tefsiri, A.Ü.İ.F. Dergisi, Yıl: 1957, Cilt: 6, sayı: 1-4, s. 18.

20- Bkz. İbn Hazm, el-İhkâm fî Usulî'l-Ahkâm, Tahk. M.A. Abdilaziz, Kahire, 1978, II/301-302; Güven, Şahin, Tefsir Çalışmalarında Konulu tefsir metodu" isimli basılmamış Mastır tezi, s. 48'den.

önermesi de mümkün değildir. Kur'an'a arz edilecek herhangi bir problemin özü, mahiyeti, gelişme biçimi ve vardığı nihai durum, iyice kavranmazsa, yani sorun yanlış olarak ortaya konulursa, Kur'an'dan doğru cevap almak da mümkün olmaz...

Ayrıca sorunun Kur'an'a arz ediliş biçimi de teknik bir meseledir. Problem, iyi teşhis edilmiş olabilir, fakat onu, cevap almak üzere Kur'an'a arz biçimi hatalı olursa, ondan da olumlu cevap almak mümkün değildir. Fazlurrahman'ın da söylediği gibi, "Çözüm bekleyen bir meseleyi, bir durumu bütün imkanları kullanarak anlamaya (...) sonra da bu durumu Kur'an'ın ışığında net bir biçimde görmeye ve değerlendirmeye çalışmak; Kur'an, benzer durumlar hakkında ne diyor, nasıl çözümler öngörüyor? bütün bunları bilmek gerekir."21

Şüphe yok ki, başlangıçtan günümüze dek yapılan tefsirler, te'lif edildikleri zaman ve zeminin ihtiyaçlarına göre Kur'an'ın konuşturulmasından başka bir şey değildir. Bu nedenle her tefsir, te'lif edildiği asrın ilim ve kültür seviyesine göre, Kur'an'ın bir yansıması olarak kabul edilmelidir. Kanaatimizce, Kur'an'ı tefsir eden müfessirlerin hepsi olmasa bile, bir çoğu, içinde yaşadığı çağın ve ortamın problemlerine cevap bulmak ve onlara göre çözümler üretebilmek için Kur'an'ı, yeniden yorumlama ihtiyacını duymuş, bu yüzden de yüzlerce farklı tefsir ortaya çıkmıştır.

Bu durum Hz. Peygamber'in vefatından hemen sonra, bir zorunluluk olarak kendisini göstermiş, ilk halife Hz. Ebu Bekir döneminden itibaren farklı durumların ortaya çıkmasıyla Kur'an'a yönelişler de adım, adım farklılaşmaya doğru gitmiştir. Bu farklılaşma sebebiyle, geçmiş asırlarda müslümanlar, kendi zamanlarının ihtiyaçlarına gerektiği gibi cevap veren Fıkıh, Kelam, Tefsir gibi ilimleri geliştirmişlerdir. Doğu'da ve Batı'da kütüphaeleri dolduran milyonlarca cilt İslamî eser, bunun ifadesidir.

Elbetteki Kur'an'ın ebedi mesajı, böyle durgun bir şekilde tek bir asrın sosyal ve kişisel ihtiyaçlarına bağlı bırakılamaz. Devamlı gelişmekte olan yeni bilgi silsilesinin ışığı altında, bu ezeli kelam, yeniden tefekkür edilmeli ve yeniden yorumlanmalıdır. Ama bu, Kur'an'ı yeni bilgilere uydurmak şeklinde değil, yeni bilgileri onun ışığında değerlendirmek şeklinde olmalıdır. İnsanların yeni ihtiyaçları ortaya çıkınca Kur'an da yeni anlayışları doğurur. Zaten onun ebedi olmasının gerçek anlamı da budur."22

21- İslam, trc. Mehmet Dağ, M. Aydın, İkinci Baskı, s. XXXIII.

22- Fazlurrahman, Ana Konularıyla Kur'an, s. 8.

Şüphesiz ki her asrın ilim, kültür ve teknolojiden yararlanma düzeyi ne ise, Kur'an'dan talebi ve aldığı cevap da ona göre olmuştur. Bu gerçeğe rağmen, devirlere özgü ilmi ve kültürel hususiyetleri yansıtan nice yorumlar, Kur'an'ın anlaşılması ve hayata yansıtılması bakımından günümüze de ışık tutabilecek niteliğe sahip; özellikle tahkik ehli müfessirlerin, kendi çağlarının problemlerini Kur'an'a arz ediş biçimi ve ondan cevap alma yöntemleri açısından geçerliliğini ve değerini hâlâ koruyorken; kimi yorumlar ise, yirmi birinci asrın eşliğindeki insanın ihtiyaçlarına cevap veremekten uzak olduğu gibi, akla ve ilmin verilerine de tamamen ters düşmektedir.

Şunu açıklıkla ifade etmeliyiz ki biz, bu müfessirleri yorumları sebebiyle kınayacak, yirmi birinci asrın eşliğinde sahip olduğumuz ilmi ve teknolojik düzey karşısında eleştirecek değiliz. Kanaatimizce bu, insafsızlık olur. Bunu yapmağa hiç kimsenin de hakkı olmadığını düşünüyoruz. Burada asıl maksadımız, on dört asırdan beri yapılagelen tefsirlerde özgün açıklamalar olduğu gibi, aklen ve ilmen doğru kabul edilmesi mümkün olmayan bir takım malumata dikkat çekmektir.

Elbette bizler, geçmiş kültürümüzden en iyi bir şekilde yararlanmanın yol ve yöntemlerini araştırıp ondan azami biçimde istifade etmeliyiz. Çünkü sonraki nesillerin, seleflerinin, kültür ve tarihine karşı büyük sorumlulukları vardır. Bu itibarla geçmişte yapılan çalışmaları bu gün de değerlendireceğiz. Ancak geçmişte yapılmış olan Kur'an yorumlarını yok saymak veya görmezlikten gelmek ne kadar yanlışsa, bu yorumları ve yorum sahiplerini bütünüyle kutsamak da o kadar yanlıştır.

Bu gün, maalesef, ilme saygı ile ilim adamına saygının birbirine karıştırıldığına şahid olmaktadır. İki bine iki kala, eldeki ilmi ve teknolojik verilere rağmen, hâlâ akıl ve mantık dışı bir kısım anlayış ve yorumları, Kur'an'ın söylediği gerçekler(!) olarak kabul eden ve bu yüzden çağdaş ve özgün tefsire karşı çıkan pek çok taassub sahibi insan bulunmaktadır. İlim ve araştırma ortamında bulunmasına rağmen bu kişiler, "Bu ayette, acaba ne denilmek esteniyor?" diyerek de olsa, okuduğu bir ayeti tefekkür süzgecinden geçirip anlamaya çalışmadan, geçmişteki yanlış malumatı aktarma taraftarıdır.

M. Akif, Sebili'r-Reşad'da yayımlanan bir yazısında, bundan yaklaşık yetmiş yıl önce, Kur'an'ın çağdaş yorumuna karşı çıkanlar hakkında serzenişte bulunurken, sanki günümüzdeki aynı kafadaki insanlar hakkında da yakınmaktaydı: "Zamanımızda tefsir-i şerif tahsilinin hayli tedenni etmiş olduğu malumunuzdur. Adeta Kur'an-ı Kerim'i bilmek, anlamak ehemmiyetsiz, faidesiz bir iş gibi telakki olunmaya başlamıştır. Ortada **Kur'an-ı Kerim artık anlaşılmalı, hâşâ, daha bilinecek bir yeri kalmamış** bir zehab-ı batıl türetilmiştir. Bir mantık kitabı ile senelerdir uğraşıldığı halde taleb-i umumun Celaleyn ma'lumatı kadar olsun, tefsirden bîbehre oluşu şüphesiz

pek büyük bir kusurdur..."²³

Akif'ten bu yana, bu kadar zaman geçmesine ve ilmi düzeyin farklılaşmasına rağmen, günümüzde, hâlâ Kur'an'ın çağdaş yorumuna karşı çıkanlar bulunmaktadır. Bunlardan birisi, büyük bir gazetenin, "Bir bilen" köşesinde yazdığı, sonradan kitaba dönüştürülen makalede şöyle demiştir: "**Zamanımızda müctehid müfessir bulunmadığı için Kur'an'a mana vermek haramdır. Bugün müslümanların yapması gereken şey, tercüme edilmiş tefsir kitaplarını okumaktır. Hadis'e de ancak muhaddis imamlardan icazetli olanlar mana verebilirler. Zamanımızda muhaddis imamdan icazet almış muhaddis bulunmadığı için, Hadis'e mana vermek caiz değildir.**"

Elbette herkes, Kur'an-ı Kerim'i istediği şekilde okur ve onun hakkında düşündüğü şeyi yazar; bu konuda diyecek bir sözümüz yoktur. Bizi ilgilendiren asıl mesele, bazı kimselerin, kaynak eserlerden derlediği bir kısım yanlış malumatı, Kur'an'ın söylediği gerçek olarak anlatmaları ve ellerindeki imkânlar sebebiyle kitlelere hitap ediyor olmalarıdır. İşin daha garibi ise, İlahiyat Fakültelerinde, bunları savunan ilim adamlarının, azımsanamayacak sayıda bulunmalarıdır...

Bu makalemizle biz, günümüzde, hâlâ Kur'an'a dayalı bilgi olarak değerlendirilen bir kısım yanlış anlayışlara ve yorumlara, özet halinde vereceğimiz bilgilerle değinmek suretiyle, on dört asırlık tefsir birikiminde mevcut bu tip hataların bulunduğu dikkatleri çekmek istedik.

Birinci Örnek:

Kimileri tarafından yanlış değerlendirildiği, kimileri tarafından da mensuh sayıldığı için, günümüzde dahi yeterince tanımayan ve mü'minleri etkilemeyen ayetlerden Nur suresinin üçüncü ayeti:

Bu gün Kur'an- Kerim'i okuyan ve anlayan pek çok kimseye, "İslam'da zina suçunun cezası nedir?" diye sorulduğu zaman, büyük bir ihtimale alınacak cevap: "Bekârlar için 100 celde, evliler için, recmdir," şeklinde olacaktır...

Halbuki Nur Suresinin ikinci ayetinde: "*Zina eden kadın ve zina eden erkekten her birine 100'er celde vurun. Eğer Allah'a ve son güne inani-*

23- Aydıöz, Davud, Sırat-ı Müstakim ve Sbilü'Reşad Mecmualarında Çıkan Tefsirle İlgili Yazılar, Sakarya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, Yıl: 1996, sayı: 1, s. 30.

yorsanız, Allah'ın cezasını uygulamada, acıma duygusu sizi tutmasın. Mü'minlerden bir topluluk da orada bulunup onların azabını görsün.." buyrulur. Bu ayetten hemen sonra, yani üçüncü ayetinde de hüküm şöyle devam eder:

"Zina etmiş bir erkek, sadece zina etmiş bir kadın veya müşrike bir kadın ile evlenir; zina etmiş bir kadın ile de, sadece zina etmiş bir erkek veya müşrik bir erkek evlenir. Bunlarla evlenmek, mü'minlere haram kılınmıştır."

Bu iki ayetten anlaşılıyor ki, İslam'da zina suçunun cezası, ne sadece celde, ne de recmdir; evli ya da bekâr ayırmaksızın, dört şahit ile, mahkemece suçu sabit görülüp cezalandırılması karara bağlanmış olan zani ve zaniyeye verilmesi gereken asıl ceza, onların teşhiri ve müslümanlara ilân edilmesi anlamını taşıyan celde, mü'minlerle ebediyyen evlenme yasağı ve tövbe etmeden ölürse, içinde sürekli olarak kalacağı cehennemdir. Recm cezası ise, büyük bir ihtimalle, Rasulüllah (s.a.v.)'in, bu ayet inmeden önceki toplumun geleceğine göre veya Tevrat ve İncil'e dayalı olarak uyguladığı bir hükümdür.²⁴

Kur'an-ı Kerim'in ifadesi açık, tarihî gerçekler de böyle olmasına rağmen, taklitçi tefsir geleneği sebebiyle bu ayet, genelde aşağıda nakledeceğimiz yorum ve düşüncelerle yanlış değerlendirilerek mü'minlerin dikkatinden uzaklaştırılmıştır. Müfessirlerin bir çoğu, bu ayete genellikle aşağıdaki şekilde mana vermiş ya da değerlendirmiştir:

1. "Yalnız müşrik olanlarla zani olanlar, birbiriyle zina eder, mü'minler asla zina etmezler."²⁵

2. "Zina etmiş bir erkek, sadece zina etmiş bir kadınla ya da müşrik bir kadınla zina eder; zina etmiş bir kadınla da, sadece zina etmiş bir erkek veya müşrik bir erkek zina eder..."²⁶

3. "Zina eden bir erkek ancak zina eden bir kadına veya müşrik bir kadına layıktır; zina eden bir kadının layığı da ancak kendisi gibi zina etmiş bir erkek veya müşrik bir erkektir."

24- Bu konuda geniş bilgi için bkz. Prof.Dr. M. Zeki Duman, Kur'an-ı Kerim'den Sosyal Muhtevalı beş Surenin Özgün Tefsiri, Nur Suresi ve Tefsiri, (Baskıya hazır), s. 1-41.

25- Geniş bilgi için bkz. İbn Kesir, a.g.e. VI/7, 8.; Elmalılı, M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an dili, V/3474-76.

26- Bkz. Kurtubi, el-Cami' Li Ahkâmi'l-Kur'an, XII/167 vd.; Bkz. İbn Kesir, Tefsir, VI/7. vd.

"Ve hurrime zâlike ala'l-mü'minin." hakkında da şöyle denmiştir: "Zina haram kılınmıştır, zina etmiş olanla evlenmek değil."(!) Bnlara göre "zâlike'nin muşarunileyhi, evlenmek değil, Zina 'dır.²⁷

Müfessirlerin büyük çoğunluğu ise, bu ayette zina edenlerle evlenmenin haram olduğu kastedilmiştir dedikten sonra şöyle demiştir:

4. "Bu hüküm, sadece zinayı meslek haline getirmiş genelevi kadınlara mahsustur; onların dışındaki zina etmiş, sonra da tövbe ederek bundan kesinlikle vaz geçmiş olan zanî ve zaniyeler ile evlenmek haram değil, caizdir."²⁸

5. Bir kısım müfessirler ise, bu ayetin hükmünün, aynı suredeki "Sizden bekâr ve dul olanları evlendirin..."²⁹ ayeti ile neshedildiğini söylemiştir. Onlara göre, Kur'an'daki bu ayetin hükmü artık geçersizdir; bu ayete rağmen zina edenlerle zina etmemiş mü'minlerin evlenmeleri caizdir.³⁰

Nur suresinin üçüncü yetinin metni, yukarıda belirtmeğe çalıştığımız şartlanışlıktan uzak olarak, yeniden okunacak olursa, görülecektir ki, bu metin, yukarıda kaynak göstererek naklettiğimiz mânâların hiç birisini söylememektedir! Ayetin mensuh olduğu görüşü ise, zaten pek çok müfessir tarafından, aklî ve naklî delillerle reddedilmiştir.³¹

İkinci Örnek:

Allah Teala, Nisa suresinin 15 ve 16. ayetlerinde şöyle buyurmuştur: *"Kadınlarınızdan fuhşu yapanlara içinizden dört şahidin şahitliğini isteyin. Eğer onlar şahitlik ederlerse, o kadınları, ölüm hayatlarına son verinceye veya Allah, bir yol açıncaya kadar evlerinizde tutun."*

"İçinizden iki erkek onu yaparsa onlara da eziyet edin. Eğer tövebe eder, kendilerini düzeltirlerse, artık eziyet etmekten vazgeçin. Allah töveleri çok kabul eder ve merhamet eder."

27- Bkz. Alusi, Ruhu'l-Meani, XVIII/84.

28- Bkz. İbn Kesir, Tefsir, VI/7 vd.

29- Nur, 24/32.

30- Geniş bilgi için bkz. Semerkandi, a.g.e., II/426; Zemahşerî, Keşşaf, III/48-49; Kurtubî, el-Cami' Li Ahkâmi'l- Kur'an, XII/167-171; İbn Kayyim el-Cevziyye bedaiu'l Tefsir, Riyad, 1993, III/244-246.

31- Geniş bilgi için bkz. Prof.Dr. M. Zeki Duman, a.g.e., s. 1-41.

Müfessirlerin büyük çoğunluğu, bu iki ayette, zina suçu ve onun ilk indirilen cezasından söz edildiğini; daha sonra Nur suresinin ikinci ayeti indirilerek bu iki âyetin neshedildiğini söylemiştir. Onlara göre Nur suresi indirildiğinde Hz. Peygamber, "Benden alın, benden alın. Allah yol açtı, zina edenlere Allah yol açtı..." hadisi ile bu neshi açıklamıştır.³²

Kanaatimizce diğer bazı ayetler gibi bu iki ayet de lafzındaki mana dikkatlice okunmadan, ne demek istediği düşünülmeden ve ahad haberlere dayandırılarak nakilci bir yöntemle te'vil edilmiş, tahkik ve tefsiri hiç düşünülmemiştir.

Halbuki bu iki âyet, kendi bağlamında, siyak ve sibakı da göz önünde bulundurularak anlaşılmağa çalışılırsa, hem maksadı doğru olarak kavranacak hem de bunlarda daha başka konulardan ve hükümlerden bahsedildiği anlaşılacaktı. Biz bu ayetleri şöyle değerlendirmekteyiz:

1- Bu ayetlerde zina açık bir biçimde sözkonusu edilmiyor. Sözü edilen, kadınların ve erkeklerin, kendi cinsleriyle yaptıkları "Fuhuş"tur.

2- Nisa on beşinci âyette "Kadınlarınızdan fuhşu yapanlar", on altıncı Ayette de, "İki erkek onu /Fahişeyi yaparsa" denilmektedir.

3- Zina fuhuştur, örfte fahişe anlamına gelir; ama her fuhuş ve fahişe zina anlamına gelmez.

4- Kadınların, kendi aralarında yaptıkları fuhuş, asla bu surede sözü edilen zina olamaz. Zira zina, erkekle kadın arasındaki cinsel bir ilişkidir. Örfte, iki erkek arasındaki fuhuş'un adı da zina değildir... Şayet bu iki ayette kastedilen şey, bilinen zina ise, neden ayette: "*Kadınlarınızdan fuhşu yapanlara...*" ve "*İçinizden iki erkek onu yaparsa...*" denilsin? Kadınlar ve erkekler denilmesi gerekmez miydi?... Veya Nur suresinin üçüncü ayetinde geçtiği gibi "*Zina eden kadın ve zina eden erkek...*" şeklinde olmaz mıydı?...

5- Lut³³ kavminin yaptığı çirkin işin ismi, Kur'an'da geçtiği her yerde

32- Bkz. İbn Kesir, a.g.e. II/204.

33- İki erkek arasındaki fahişeyi, Lut Aleyhisselama nisbet ederek Lûtîlik veya Livata diye isimlendirmenin çok yanlış ve hatalı bir isimlendirme olduğunu dikkatlere arzetmek istiyoruz. Lut (a.s.) o kavme gönderilmiş bir elçi olmaktan öte, onların yaptıkları kötü işle hiç bir bu ilgisi olmadığı halde bu pis işin O'nun ismine nisbet edilerek isimlendirilmesi Lût (a.s.)'a çok büyük bir haksızlık ve saygısızlık olabileceği kanaatindeyiz. O sebeple bu çirkin işi Lût Aleyhisselamın ismi ile birlikte zikredilmesini saygısızlık olarak değerlendirmekteyiz...

Fahişeye olarak isimlendirilmiştir. Nisa 16. âyette de iki erkeğin yaptığı fuhuştan söz edilmektedir.

6- Şayet bu iki ayette kast edilen fahişeden maksat zina ise, kadınlara, ölüncüye veya Allah bir yol açıncaya kadar evde tutma cezası; iki erkeğe ise, ondan daha hafif bir ceza, "Eziyet" cezasının öngörülmesi, yani aynı suça ayrı ayrı ve âdil olmayan cezaların düzenlenmesi, böyle bir cezalandırma yöntemi, İslam'ın adalet kavramı ile asla bağdaştırılamaz.

7- İki erkeğin yaptığı fuhuştan sonra, durumlarını düzelttikleri takdirde cezalandırmanın sona erdirilmesi tavsiye edilirken, kadınların cezası, adeta ölüncüye kadar sürdürülmektedir.

8- Bu ayetlerde toplu halde kadınların ve iki erkeğin birlikte yaptıkları, ayrı ayrı iki fuhuş çeşidinden söz edilmektedir.

9- Zina, bu iki ayette sözü edilen fuhuşun aksine, erkekle kadın arasındaki bir iştir. Dolayısıyla aynı cezayı gerektirir. Nitekim Nur suresinin, "*Her birine 100'er celde vurunuz... (...) ...Bunlarla evlenmek mü'minlere haram kılınmıştır.*" ayetleri de aynı suçu işleyenlere aynı cezayı getirmiştir.

10- Hem ilişkilerin, hem suçların hem de cezaların birbirinden farklı olmaları sebebiyle bu iki ayetin Nur Suresi ikinci ayeti ile nesh edildiği görüşü de isabetli bir görüş sayılamaz. Çünkü "*...ölüncüye ya da Allah bir yol açıncaya kadar...*" ifadesi, yalnız kadınlarla ilgili cezalandırma ile ilgilidir. Bu yüzden: "*... Allah yol açtı Allah yol açtı...*" hadisi de sadece kadınlar için olmalıdır. Erkekler için "Allah yol açıncaya kadar..." sözü kullanılmamıştır. Onlara verilecek ceza ve cezalandırma süresi on altıncı ayette açıkça belirtilmiştir. Bu yüzden, bu ayette sözü edilen fuhuşu işleyen erkekler için yeni bir cezalandırma yönteminin düzenlenmesine ihtiyaç yoktur...

11- Nisa ve Nur Surelerinin her ikisi de bir-kaç sene arayla Medine'de indirilmiştir. Ortam, sonradan neshedilecek bir veya bir-kaç ayetin inmesine ihtiyaç göstermemektedir. O sebeple, bu kanaat, Kur'an-ı Kerim'de Nasih ve Mensuh ayetlerin mevcudiyetini savunan kimselerin, ileri sürdükleri "Tedricilik" esprisine de ters düşmektedir.

12- İşte bütün bu sebeplerden ötürü biz, Nisa, on beşinci ve on altıncı ayetlerde sözü edilen fahişeye kelimesi ile zinanın kast edilmediğini, aksine adı ne olursa olsun, kadınların toplu halde yaptıkları lezbiyenlik, sevicilik gibi fuhuş; iki erkek arasındaki ile de eşcinselliğin kast edilmiş olabileceğini düşünmekteyiz. Çünkü en azından ayetlerin metni bu manaya daha uygundur. Bu ayetlere yüklenen "zina" anlamı ise, ayetin lafzından çok rivayetlerin etkisi altında kalınarak ve zorlama ile yüklenmiş bir anlam olduğunu düşünmekteyiz.

13- Her iki işin adının da fahişe olmasına rağmen kadınlar için ayrı erkekler için ayrı cezaların düzenlenmiş olmasının izahı da, bu manaya göre kolaydır. Adı ister Lezbiyen olsun, ister sevicilik ister başka bir şey. Kadınların birbirleriyle yaptıkları fahişe için düzenlenen böyle bir cezalandırma yöntemi şöyle izah edilebilir: Aynı hastalığa sahip fahişe kadınlar, hapis cezası ile evlerde tutularak bir araya gelmeleri önlenmiş olur. Bunlar bir araya geldikleri sürece tabii olarak fuhuşları da önlenmiş olur. Evde tutulmalarının "ölüm veya Allah bir yol açıncaya kadar " olması da bu hastalığa yakalanan kimi kadınların bundan kurtulup düzelmesi uzun sürebilir... kimininki de Allah'ın özel rahmeti ile belki kısa zamanda düzelebilir. İşte bu yüzden ölüm veya Allah bir yol açıncaya kadar denilmesi mümkündür.

İki erkek arasındaki fuhuş için düzenlenen cezaya gelince, "*Eğer onlar tövbe eder ve ıslâh olurlarsa, artık onlara eziyet etmekten vazgeçin...* "

Homoseksüel erkeklerle ilgili olarak böyle bir düzenlemenin getirilmiş olmasının, bize göre izahı şudur: Erkekler ailenin geçimi ve muhafazası ile yükümlü oldukları için, ailesinin geçimini temin etme zorunda olan bir erkeği hapsetmek, aynı zamanda ailesini de onunla birlikte cezalandırmak anlamına gelebilir...

Bu işi yapmış, ama daha sonra yaptığından nefret edip kendisini düzeltmiş ve tövbe ile doğru yola gelmiş bir kimseye, sıkıntı vermeyi sürdürmek de doğru olmaz. O nedenle böylesi erkekler için "Eğer onlar tövbe eder ve ıslâh olurlarsa, artık onlara eziyet etmekten vazgeçin..." denilmiş olması hikmet gereğidir. Çünkü Hz. Peygamber: "Bir günahтан tövbe eden bir kimse, Allah katında hiç günah işlememiş gibidir." demiştir!...

Üçüncü Örnek:

Kur'an-ı Kerim'de, beş surede, toplam altı defa geçen "Alak"³⁴ kelimesine, yüzlerce müfessir, birbirlerinden naklederek tefsirlerinde hep "Kan pıhtısı" anlamını vermiştir: "O, insanı kan pıhtısından(!) yaratmıştır."³⁵

Oysaki alak, "Kan pıhtısı" değildir. Çünkü pıhtılaşmış kan, hücreleri ölmüş kandır. Hem Kur'an metninin işaret ettiği, hem de modern tıbbın tesbit ettiği gibi alak, anne yumurtasının, babadan intikal eden sperma tarafından döllenmesinden sonra oluşan, *nutfetü emşac* sonrası evrede, üzerindeki çukurlarıyla rahmin cidarına tutunmuş, armut şeklindeki canlı hücreler toplulu-

34- Bkz. Alak, 96/2. Hacc, 22/5; Mü'minun, 23/14; Ğafir, 40/67; Kıyame, 75/38.

35- Alak, 96/1-2.

ğudur. O, kan pıhtısı değildir. Böyle olmasına rağmen, iki bine iki kala yapılan tefsir çalışmalarında veya önceki tefsirlerden yapılan alıntılarda hâlâ bu kelimeye kan pıhtısı anlamının verildiğini görmek, hiç şüphe yok ki, Kur'an-ı Kerim ve ilim adına rahatsızlık verici bir durumdur.

"Alak" kelimesinin anlamının ve mahiyetinin ilmen bilinmesine rağmen, İkr'a Suresin'deki bu kelimeyi: "**İnsanı embrio'dan/ilişip yapışan su'dan/sevgi ve ilgiden yarattı.**"³⁶ şeklinde anlam veren ve kendi mealinde yorum ve parantezin bulunmadığı iddiasını, her platformda sürdüren Prof. Dr. Y. N. Öztürk de, bize göre, hâlâ aynı hatayı sürdürmektedir. Çünkü alak kelimesinin, hem manası hem de yapısı bakımından ilişip yapışan su ile ilgisi olmadığı gibi, her biri manâ ismi olan sevgi ve ilgi kelimeleriyle de ilgisi bulunmamaktadır...

Dördüncü Örnek:

Lokman sûrisinin otuz dördüncü âyetinde Allah Teala şöyle demiştir: "*Kıyamet saatinin bilgisi Allah katındadır; O, yağmuru indirir ve rahimlerde olan şeyi bilir. Hiç bir kimse /nefs, yarın ne kazanacağını bilemez; hiç bir kimse, hangi yerde öleceğini de bilemez. Allah bilir ve haberdardır.*"³⁷

Bir-kaç çağdaş müfessir hariç, hemen hemen önceki müfessirlerin hepsi bu âyette geçen, "*O, rahimlerde olanı bilir.*"³⁸ âyetine "Ana rahmindekinin kız mı, erkek mi olduğunu sadece Allah bilir." anlamını yüklemiştir.

Halbuki bu ayette söylenen: "*O, rahimlerde olan şeyi bilir.*" ; söylenmek istenen ise, sadece insanların değil, rahim sahibi tüm canlıların rahmindekinin, yalnız erkek mi, dişi mi? olduğu değil, onun ne olduğudur. Elbette "mâ fi'l-erhâm" cümlesinde kız mı, erkek mi? anlamı da vardır, ama kesinlikle ayette, sadece "kız ya da erkek mi?" olduğu anlamı kastedilmemiştir. Çünkü metnin, böyle anlaşılabilmesi için bir takım karinelerin olması gerekir. Bu olmadığı halde âyete bu manayı vermek, lafızdaki manayı tahsis etmek olur ki bu da, açık bir nass bulunmadıkça usûle aykırıdır.

36- Bkz, Yaşar Nuri Öztürk, Surelerin İniş Sırasına göre Kur'an-ı Kerim'in Meali (Türkçe Çevirisi), İstanbul, 1997, s. 17.

37- Lokman, 31/34.

38- Lokman, 31/34.

Müfessirlerimiz, Hz. Ömerden nakledilen "Muğayyebat-ı Hamse"³⁹ hadisi diye bilinen rivayeti esas alarak, bu ayetteki beş konuyu da, hem de hasr ifadesi ile yorumlamışlardır.⁴⁰

Oysaki bu gün, modern tıp biliminin ve teknolojinin katettiği ilmî düzey sayesinde, ana rahmindeki embrionun tüm safhaları, aygıtlar vasıtası ile hem de detaylı bir biçimde gözlemlenmekte ve gelişmeleri günü gününe takip edilmektedir. Hatta yerine göre ve belli ölçülerde embrio'ya müdahale etme imkânı dahi bulunmaktadır... Tübbebek tekniği kullanılarak isteğe göre ovumu, X veya Y kromozomlu sperma ile fertilize etme /döllendirilme imkânı dahi mevcuttur. Türkiye de dahil, pek çok ülkede, annenin rahminde, isteğe bağlı olarak ve sun'î döllendirme yoluyla kız ya da erkek çocuk büyütülmektedir. O halde, bugün hala bu ayete "...rahimlerdekinin kız mı, erkek mi? olduğunu Allah'tan başka kimse bilemez..." manası, nasıl verilebilir?...

Tabii ki, bu tekniklerin uygulanmasında Allah'ın yaratmasına ortak olma anlamı yoktur. Yaratan, sadece O'dur. Akıl ve ilim ise, Allah'ın insana bahşettiği müstesna bir imkân ve nimettir. İlim adamının yaptığı iş, sadece insana lütfedilen bu imkânı, aslına uygun olarak kullanmaktan başka bir şey değildir...

İşte bilimsel gelişme ve teknolojik ilerleme açıkça gösteriyor ki, müfessirlerimizin, asırlardan beri birbirlerinden naklederek âyete yükledikleri "Ana rahmindeki kız mı, erkek mi olduğunu sadece Allah bilir." anlamı ilmî verilere kesinlikle aykırıdır...

Besinci Örnek:

Bu bağlamda, Buhari ve Müslim'in Abdullah ibn Mes'ud'dan naklettikleri, günümüze kadar gelen pek çok tefsirde yer alan; fıkhıta, bir çok konuda delil olarak kullanılan şu hadisten de söz etmek istiyoruz:

"Abdullah ibn Mes'ud (r) demiştir ki, doğru söyleyen ve doğru söylediği onaylanmış olan Rasulüllah (s.a.v.) bize şöyle dedi: "Sizden her birinizin ana karnındaki yaratılışı kırk günde top(ar)lanır; Sonra aynı zamanda alaka olur, sonra aynı zamanda mudğa olur, sonra Allah bir melek gönderir ve ona şu dört kelimeyi: amelini, rızkını, ecelini, şaki ya da sa'iyd oldu-

39- Buhari, Tefsiru Sureti Lokman, VI/144; Taberi, Camiu'l-Beyan, XXI/55-56; İbn Kesir, Tefsiru Kur'ani'l-Azım, VI/356-357.

40- Bkz. Taberi, a.g.e., XXI/56; İbn Kesir, a.g.e., VI/358.

ğunu yazması emredilir, sonra da ona ruhu üflenir..." 41

İlgili ilim adamlarından, sayılı birkaçı hariç, büyük çoğunluk, bu hadise şöyle mana vermiştir: "...sizin birinizin (yaratılışımızın başlangıcında) ana-baba maddeleri kırk gün anasının karnında toplanır. Sonra o maddeler o kadar zaman içinde katı bir kan pıhtısı halini alır. Sonra yine o kadar zaman içinde bir çığnem ete tahavvül eder. Sonra dördüncü tekâmül tavrında bir melek gönderilir de bu melek ona ruhu üfürür..."⁴²

Hadisin, merhum Mehmet Sofuoğlu'nun, Sahih-i Müslim Tercümesi'nden aldığımız bu çevirisine göre, Hz. Peygamber, embrionun ana rahminde toparlanma süresinin 40+40+40=120 gün olduğunu(!) söylemiştir.⁴³ Büyük bir ihtimalle Sofuoğlu, kendinden önceki alimlerin etkisi ile hadise böyle mana vermiştir.

Bu anlayış, yani söz konusu hadisin 40+40+40=120 gün anlamında tercüme edilmesi, hem söz konusu hadisin lafzıyla, hem bu konudaki diğer hadislerle, hem Mü'mininun suresinin 12-14. âyetlerinin verdiği bilgiyle hem de modern tıbbın ilmî verileriyle çelişmektedir.⁴⁴ Bu çelişkinin, hadisin metnindeki "misle zâlik" ifadesine + 40 gün anlamının verilmesinden kaynaklandığı açıktır. Halbuki "misle zâlik" ifadesi burada + 40 gün anlamına gelmez. Eğer böyle kabul edersek, hadiste söz konusu edilen "müvekkel melek" ancak 120 gün sonra, anarrahmine gönderilmiş olur. Bu da, kütüb-i sittede nakledilen, konu ile ilgili tesbit ettiğimiz bir çok hadisle çelişir. Zira bu hadislerle göre, rahme gönderilen müvekkel meleğin, 40 ila 45 gün sonra görevlendirildiği söylenmektedir.⁴⁵

Bu tercüme, Mü'mininun suresindeki şu ayet ile de çelişmektedir: *"Şüphesiz biz, insanı çamurdan süzülüp çıkartılan bir özden yaratmış. Sonra onu sağlam ve özel bir yerde nutfeye haline getirdik; nutfeyi alaka olarak yaratmış; alakayı mudğa yaptık; mudğayı kemiklere çevirdik; kemiklere et giydirdik; sonra da onun, başka bir yaratılışına başladık. Yaratılanların en iyisi olan Allah ne mübarektir!"*

41- Buhari, Bed'ü'l-Halk, 6, Enbiya, 1; Müslim, Kader, 1, No: 2643.

42- Bkz. Mehmet Sofuoğlu, Sahih-i Müslim Tercümesi, VIII/114; Doç.Dr. Alpaslan Özyazıcı, Hücreden İnsana, İstanbul, 1979, s. 33.

43- Bkz. Taberi, a.g.e, XVIII/8; Matürîdi, Te'vilatü'l-Kur'an, Va 936 a; Zemahşeri, Keşşaf, III/ 27; Nisaburî, Rağaibu'l-Beyan (Taberinin kenarında/XVIII/8; Kurtubî, el-Cami', XII/ 110; Sabunî, Tefsiru Ayâtü'l-Ahkâk, I/363 ve diğerleri.

44- Geniş bilgi için bkz. M. Zeki Duman, Kur'an ve Tıbbıya Göre İnsanın Yarattığı ve Tübbek Hadisesi, İzmir, 1991, s. 39 vd.

45- Bkz. Buhari, Bed'u'l Halk, 6, IV/78, Kadir, 1, VII/210; Müslim, Kader, 2643, IV/2036.

Bu ayetlere göre, ceninin anarrahminde toparlanma süresi Nutfe, (Nutfetün Emşac)⁴⁶, Alaka, Mudğâ, Kemikler, Kemiklere et giydirilmesi ve diğer yaratılışına başlanması olmak üzere yedi evreyi kaplamaktadır.

Hadise yanlış olarak yüklenen 40+40+40 =120 mânâyâ göre, 120 gün tamamlandığı halde embrionun, bu ayetlerde açıkça belirtilen evrelerden yalnızca Nutfe, Alaka ve Mudğâ safhaları tamamlanmış, yani 120 gün geçtiği halde henüz nutfe ve alaka evreleri geçilmiş ama, henüz kemikler /iskelet, kemiklere et giydirilmesi ve diğer yaratılışına başlanması evrelerine sıra gelmemiştir.

Söz konusu hadisin yaygın tercümesi değil de, diğer hadisler esas alındığı zaman, embrionun ana rahminde hilkati, toplam 40 ilâ 45 günde derlenip toparlanmış oluyor.⁴⁷ Başka bir ifade ile yaklaşık 40 günde bebeğin bedeni, başı, kolu ve bacaklarıyla birlikte kurulup iç organlar oluşmağa başlıyor.

Halbuki İbn Hacer el-Askalanî ve İbn Kayyim el-Cevziyye'nin de işaret edip açıkladıkları gibi, söz konusu hadiste tekrarlanan "Misle zâlik" ifadesi, + 40 gün değil de, kırk günün tefsiri anlamında kabul edilse ve "Aynı zaman zarfında..." şeklinde tercüme edilseydi, bu hadis Kur'an ve ilim ile çelişmeyecek; aynı zamanda yanlış icthadlara da dayanak olmayacaktı!...⁴⁸

Hem ilmî verilere hem de Mü'minin suresinin 12-14. ayetlerine göre, yanlış olarak manalandırılan bu hadis, eminim ki yanlış olarak bir çok fikhî hükmün de dayanağı olmuştur. Mesela bir kısım ilim adamlarına göre, "ana rahminde henüz dört ayını doldurmamış olan cenine kürtaj uygulanabilir, ancak dört ayı doldurmuşsa, bu caiz değildir", şeklindeki fetva ile imam Gazali'nin İhya'sındaki: "Anne karnındaki cenin bir aylık olursa, onu yok etmek için yapılan müdahale, cinayettir, yani suçtur; iki aylık olduktan sonra müdahale etmek, bir öncekine göre, daha büyük bir cinayettir; üç aylık olduktan sonra müdahale etmek ise, ondan da büyük bir cinayettir ve dört aylık olduktan sonra, anarrahmindeki çocuğa müdahale, katl, yani adam öldürmektir." Kanaatimizce bu hükümler de "120 gün hadisi" diye bilinen bu yanlış anlayışa göre verilmiş fetvalardır.⁴⁹ Bugün hâlâ bu fetvaları, fetva makamlarınca geçerliliğini korumaktadır!...

46- İnsan, 76/2.

47- Buhari, Bed'u'l Halk, 6, IV/78, Kadir, 1, VII/210; Müslim, Kader, 2643, IV/2036.

48- Bkz. İbn Hacer, Fethu'l-Bari, Kader, XIV/277-2820; İbn Kayyim, et-Tibyan fi Aksami'l-Kur'an.

49- Bkz. Gazzalî, İhyau Ulumi'd-Din, II/53.

Belki de Gazali, kendisinin dahi farkında olmadan içine düştüğü bu olumsuzluk sebebiyle, Kur'an'ı anlama yöntemlerinden söz ederek, bir okuyucunun, herhangi bir ayeti, anlamak için, kendinden önceki bir tefsire başvurmasının, ayeti anlamasına engel teşkil edeceğini savunmuştur: "Ben, doğrudan doğruya tefsirlere yönelir ve onlar vasıtası ile Kur'an'ı anlamaya çalışırsam, Kur'an'ı anlamış olmam; o müfessirin Kur'an'dan elde ettiği manayı anlamış olurum. O bilgi de benim Kur'an'ı anlamama bir perde teşkil eder. Okuduğumu anlayabilmem için, hiç bir anlayışın etkisinde kalmadan doğrudan doğruya Kur'an'a yönelmem gerekir. Daha sonra ihtiyaç duyarsam tefsirlere bakarım," der.⁵⁰

İlim adamlarının, birbirleri hakkında taşıdıkları itimat sebebiyle olacak ki, asıl metni araştırıp incelemeyen, tefsirlerinde naklettikleri bu ve benzeri hatalar görüldükçe, her çağın Kur'an yorumunun, büyük oranda, o çağın bilgi düzeyi ile ilgili olduğu gerçeği, daha iyi anlaşılmalıdır. Bu yüzden de merhum Mehmet Akif'e hak vermemek mümkün değildir:

Doğrudan doğruya Kur'an'dan alıp ilham'ı,
Asrın idrakine söyletmeliyiz İslamı...⁵¹

Ayrıca, günümüze dek yapılmış olan ve on dört asırlık tefsir ve kültür birikimini yansıtan tefsir külliyatının "Mensuh Ayetler" anlayışı, "müteşabih" kavramına verilen mana ve bu ayetlere yaklaşım biçimi, Kur'an'a marjinal olarak ilave edilen ve fakat, ne kastedildiği hâlâ kesin olarak anlaşılmamış olan "Yedi Harf" meselesi gibi usul kitaplarında ve tefsirlerde ağırlıklı olarak yer almış olan bir çok tartışmalı konular da göz önünde bulundurulacak olursa, gerçekten bundan önceki asırlarda, kendi çağlarının bilgi düzeyine göre te'lif edilmiş olan tefsirleri, değerlendirmeye tabi tutmadan, yorumları ve delillerini tahkik ve tedkik süzgecinden geçirmeden benimseyip, Allah'ın sözü olarak kabul etmek doğru olamaz. Bu tarzda yapılan yorumlarla günümüz ihtiyaçlarına çözümler bulmaya çalışmak, Kur'an'a, ne derece sağlıklı bir yaklaşım olur? ve ne ölçüde Kur'an tefekkürünü yansıtır? doğrusu bunu anlamak mümkün değildir!...

Altıncı Örnek:

Hiçrî üçüncü asırdan sonra yazılan tefsirlerin hemen hemen hepsinin temel kaynağı durumunda olan Taberî'nin, meşhur ve kapsamlı tefsiri başta

50- Gazalinin bu görüşünü bir kaynaktan okumuştum, fakat sonradan bu kaynağı bulamadım...

51- Bkz. Safahat, s.

olmak üzer pek çok tefsirde Kalem suresinin "*Nûn vel kalemi ve ma yesturân...*" ayeti tefsir edilirken şöyle bir safsata anlatılır: Dünya bir öküzün boynuzu üzerindedir; bu öküz, zaman zaman bir kara sinek tarafından rahatsız edilir, o da başını sallar, zelzele olur... Öküz nefes aldığı zaman tüm denizlerin suyu çekilir, nefes verdiği zaman da denizler kabarır, yani med ve cezir olayları gerçekleşir(!)...

Bu gün, hem ilim hem de gelişen ilmi düzey ışığında okuduğumuz Kur'an vasıtasıyla biliyoruz ki Arz, ne öküzün boynuzunda ne de balığın sırtındadır! o, uzay boşluğunda, güneş sistemi içerisinde, şaşmaz bir ölçü ve matematiksel bir hesaba göre, belli bir konumda, hem kendi etrafında hem de güneşin etrafında dönmektedir.⁵² Bugün depremlerin ve med ve cezir olayının sebepleri de bilinmektedir...

Son Bir Örnek:

Nisa 34. ayetinde Allah Teala şöyle buyurmuştur: "Allah'ın insanlardan bir kısmını diğerlerinden üstün yaratması ve mallarından harcama mecburiyetleri sebebiyle kocalar, karılarına yöneticidirler. Saliha kadınlar içtenlikle itaat eden, Allah'ın koruması sebebiyle kimsenin olmadığı yerde korunması gerekenleri koruyanlardır. "Nüşuzu"ndan korktuğunuz kadınlara nasihat edin, yatakta onlardan ayrılın ve "ıdribuhünne." Şayet size itaat ederlerse, artık onların aleyhine bir yol aramayın. Allah yücedir, büyüktür." 53

"Şayet karı-kocanın boşanma noktasına geldiği endişesi var ise, erkeğin ve kadının ailelerinden birer hakem gönderin. Eğer aralarının düzeltilmesini isterlerse Allah, aralarının düzelmesini sağlar. Allah bilir ve haberdardır." 54

Bu âyetlerde, dört önemli konuya yer verildiği anlaşılmaktadır:

1- İki sebepten ötürü ailenin yönetim görevi ve yükümlülüğü kocaya verilmiştir. Bunlardan biri: ailenin yönetiminde erkeklerin, genelde kadınlara göre daha üstün olmaları, diğeri de ailenin geçimlik ve korunması ile sorumlu tutulmalarıdır.

2- Hanım, aynı zamanda ailenin yöneticisi konumunda olan kocasına itaat etmeli ve onun olmadığı yer ve durumlarda korunması gerekenleri korumalıdır.

52- Bkz. Neml, 27/88; Yasin, 36/37-40; Errahman, 55/5.

53- Nisa, 4/34.

54- Nisa, 4/35.

3- Bir kadının davranışlarında, kocasına karşı itaatsizliğe götürecektelirtiler görüldüğü zaman, derhal peşpeşe uygulanması tavsiye edilen üç ıslah yöntemi.

4- Bu üç yöntem fayda vermedi ve boşanma söz konusu olduğı zaman, her iki taraftan birer hakeme baş vurmaktır.

İşte, karşılıklı hak ve sorumlulukların söz konusu olduğı böyle bir aile ortamında kadının "Nüşuzu endişesi" varsa, bunu engellemek ve problemi büyütmeden ortadan kaldırmak maksadıyla kocaya, her biri bir süreci kapsayan ve biri diğlerinden sonra gelmek şartıyla üç eğitim yöntemi önerilmektedir:

- a) "Nasihat." Bu çözüm getirmediyse,
- b) "Yatakta ayrılık". Bu da çözüm getirmediyse,
- c) "Darb".

Ayette geçen en önemli anahtar kavramlardan biri "Nüşûz" diğeri de "Darb" kelimeleridir. Kanaatimizce bu iki kavram doğru olarak anlaşılmadığı sürece, ayette kastedilen mânanın da doğru bir biçimde anlaşılması ve uygulanması da imkânsızdır.

"Nüşûz" kelimesi, Kur'an-ı Kerimde dört ayette toplam beş defa geçmiş ve üç ayrı anlamda kullanılmıştır. Şimdi bu kelimenin etimolojik yapısını ve kullanıldığı mânâları tanı(t)maya çalışalım.

"NŞZ" fiilinden Nüşûz katı ve kaba davranmak; bir yerde yukarı çıkıp oturmak; bir yerde oturuyorken, aniden ayağı kalkmak: "*Size: "Kalkın!" denildiğinde hemen yerinizden kalkın...*"⁵⁵ âyetinde bu manada kullanılmıştır.

NEŞZ ya da NÜŞUZ, birini kaldırıp yere vurmaktır; yere çarpmaktır, yerli yerince yerleştirmek demektir: "*Kemiklere, onu nasıl kaldırıp iskeleti kurduğumuza ve et giydirdiğimize bak!*"⁵⁶ âyetinde bu anlamda kullanılmıştır.

Nüşuz: kadının kocasına, kocanın karısına dikleşmesi, kötü muamelede bulunması, uyumsuzluk göstermesi anlamına gelir. Bilhassa kadının, kocasına karşı ayaklanması, dikleşmesi, karşı gelmesi, kızdırması; itaatten çıkmak, tanımamak; sevmemek, hoşlanmamak, buğuz /nefret ve düşmanlık edip isyan etmek; kocanın da karısına cevr ve cefa etmesi, haklarını gözetmemesi.

55- Mücadele 58/11.

56- Bakara 2/259.

sevmemesi, dövmesi demektir. "*Bir kadın, kocasının nüşuzundan veya yüz çevirmesinden endişe ederse...*"⁵⁷ ayetinde olduğu gibi.⁵⁸

İbn Abbas, nüşuz, bir kadının kocasının haklarına saygı göstermemesi ve ona itaat etmemesi anlamına gelir; derken diğer müfessirler de kadının kocasına karşı kibirlenmesi, dikleşmesi, sesini yükseltmesi, sözlerine ve isteklerine cevap vermemesi, ondan nefret etmesi... gibi manalar vermiştir.⁵⁹

Bütün bu açıklamalardan anlaşılıyor ki bu ayette geçen Nüşuz kelimesi, kadının, kocasına, yani yönetime baş kaldırması, isyan etmesi, dikleşmesi; onun yöneticiliğini tanımaması, isyanında direnmesi, çözümsüz bir tavır sergilemesi demektir. Ayetin sonunda: "*Şayet size itaat ederlerse, artık onların aleyhine bir yol aramayın...*" cümlesi de, kadının nüşuzünden maksadın, kocasına başkaldırması, isyan etmesi ve itaatsizliği, anlamına geldiğini doğrulamaktadır.

Bir çok müfessir Nüşuz kavramını, kadının yatağı terketmesi, kocasıyla yatmaktan uzaklaşması anlamında yorumlamışlardır.⁶⁰ Bizce bu mana doğru değildir. Çünkü, şayet karı, kocasının yatağını terk etmiş ise, ayetteki ikinci islah yöntemi olarak "*Yatakta onlardan hicret ediniz.*" yöntemi söz konusu olmamalıydı. Yatağa gelmeyen kadından yatakta uzak durmak, nasıl olur, mümkün mü?...

Bazı müfessirler de nüşuz kavramına: "Yatağınızı sevmediğiniz erkekler vasıtası ile kirlentirlerse, yani zina ederlerse..." manasını yüklemişlerdir ki, bize göre bu yorum da isabetli değildir. Çünkü zina etmiş olan bir kadınla evlilik hayatı devam edemez.⁶¹

Biz, ondört asırlık tefsir birikiminin güdülemesi sonucu bu ayete yüklenen "*Onları dövünüz!*..." manasını, burada irdelemek istiyoruz. Bizi buna sevk eden en önemli etken, bu ayetin hem kadınları, her türlü dövme konusunda dayanak olarak gösterilmesi, hem de ayetin taşıdığı özgün manasını tesbit arzumuzdur. Bunun için de kendimizi öncelikle şu soruları yönelttik:

57- Nisa, 4/128.

58- Bkz. Rağıb, Müfredatı, NŞZ md.; İbn Manzur, Lisan, 'NŞZ' md.; Asım Efendi, Kamus Tercemesi, a.md.; Ferra, Maani'l-Kur'an, I/263-264; Mu'cemu'l-Vasiyet, a.md.

59- Bkz. Taberi, İbn Cerir, Camiu'l-Beyan an Te'vili'l-Kur'an, Cüz: 5, s. 40; Hazin, Alaaddin Ali b. Muhammed b. İbrahim, Lübabu't-Te'vil fi maani't-Tenzil, İstanbul, tsz. I/130.

60- Bkz. Taberi, Camiu'l-Beyan, Cüz: 5, s. 40.

61- Bkz. Nur, 24/3.

A- Acaba ayette dövmenin illeti olarak gösterilen "Nüşuz" kavramının anlamı iyi araştırılıp kavranmış mıdır?

B- Kadınları dövme fetvası, ayetteki dövme ruhsatına göre ise, pratikte bu iş, "Kadınların nüşuzu..." ile sınırlı kalmış mıdır?

C- "DRB" fiilinin Arapça'da 40 civarında anlamı bulunmaktadır. Bu fiil, Kur'an-ı Kerim'de on üç ayrı anlamda kullanıldığına göre, bu ayette de, dövmekten başka bir anlamda kullanılmış olamaz mı?

D- İnananlara her konuda örnek olarak gösterilen⁶² Rasulüllah (s.a.v.), bu ayetin tavsiyesine uyararak ve en azından bu ayetin pratiği hususunda örnek teşkil etmek üzere hanımlarından birini hiç dövmüş müdür?

E- Dövme fiili, Kur'anda geçtiği yerlerde, mesela Zina suçunun cezası olarak emredilen celde uygulamasında, dövmenin cinsine, etkisine ve mahiyetine varıncaya kadar belirleyici bir ifadeyle geldiği⁶³ halde niçin burada şartsız ve kayıtsız bir ifade kullanılmış olsun? Çünkü dövme var, dövme var!... "Onları dövünüz." sözünde ise, hiç bir sınır yoktur!...

F- Ayrıca bu âyet, karı-koca arasındaki, özellikle kadında görülen ve devamı halinde çözümü zorlaşacak problemlere sebep olabilecek düzensizliği ortadan kaldırmak ve aralarını uzlaştırmak maksadıyla kocaya tavsiye edilen üç eğitim yönteminden bahsetmektedir; "Nasihat ediniz", "Yatakta uzak durunuz" biçimindeki ilk iki islah yöntemi, fayda vermediğinde "Vedribuhünne" buyuruluyor. Bu da fayda vermediği zaman, son bir çıkış yolu olarak yakın akrabalarından tayin edilecek iki hakeme baş vurulması tavsiye ediliyor.

Bu sorulardan alacağımız hiç bir olumlu cevabın, bizi, "kadınları dövünüz" anlamına götürmeyeceği kanaatindeyiz.

Bize göre ayetin meali şöyle olmalıdır: "*Nüşuzu*"ndan korktuğunuz kadınlara nasihat edin, yatakta onlardan ayrılın, şayet bu iki yöntem de fayda vermediyse Durumu bir süre askıya alıp, kadının üzerine gitmeyin, onları kendi hallerine bırakın, zorlamayın. Fakat size itaat ederlerse, artık onların aleyhine bir yol aramayın. Allah yücedir, büyüktür."

Çünkü "DRB" fiilinin 40'ın üzerindeki anlamlarından birisi de, "iş bir süre askıya almak, ara vermek." tir.⁶⁴

62- Ahzab, 33/21.

63- Bkz. Nur, 24/2.

64- Bkz. İbn Manzur, Lisanu'l-Arap, "DRB" mad.

Burada, ayetin ifadesinden anlaşılan bir hususa da işaret etmek gerekir. "*Nüşuzu*"ndan korktuğunuz kadınlara..." denildiğine göre, nüşuz başladığı zaman değil, nüşuzun belirtilerinden sayılabilecek söz, fiil ve davranışlar görülmeğe başladığı zaman; mesela sizi hiç dikkate almıyor; konuşuyorsunuz duymazlıktan geliyor, soruyorsunuz doğru-dürüst bir cevap vermiyor, evden çıkıp gidiyor, ama nereye gittiğini, nereden geldiğini söylemiyor, zamana hiç riayet etmiyor v.s. Düşünüyorsunuz ki, bu tavırlar böyle devam ettiği takdirde problem Nüşuz'a, yani dikleşmeye, yüksek sesele tartışmaya ve isyana doğru götürülebilecektir. İşte bu noktada nasihat başlamalıdır...

İlk aşamada nasihat etmek. Koca güzel sözlerle hanımı ile konuşmalı, tavırlarındaki mevcut olumsuzluğun sebeplerini öğrenmeğe çalışmalı; kendisinden kaynaklanan bir durum söz konusu ise, gerekli açıklamalarda bulunmalı, problemi ortadan kaldırmak maksadıyla tatlı dil ile öğüt vermeli... Bu fayda vermediği takdirde:

İkinci olarak yatakta ilişkiyi kesmek. Aynı yatakta olmalarına rağmen koca, hanımına sırtını dönmeli, diğer yatak ilişkilerine girmemelidir, yani, tatlı dil ile meramını anlatamamışsa, bu tavrı ile tepkisini ortaya koymalı... Bu da fayda vermemiş ise:

Üçüncü olarak da, bir süre kadının üzerine gitmeyip, onu kendi haline bırakmak iyi olur. Çünkü asıl yapılması gerekenler, yapılmıştır.

Şayet bu yöntem de fayda vermediği için kadının nüşuzü ortaya çıkmış; kocasına karşı dikleşmiş, isyankâr tavırlar içine girmiş ve böyle sürdüğü takdirde karı-kocanın ayrılmalarının gündeme gelme alametleri belirmeğe başlamış ise, bu durumda kocanın ve kadının ailelerinden birer hakem tayin edilip onların hakemliğine baş vurulmalıdır:

"Şayet karı-kocanın boşanma noktasına geldiği endişesi var ise, erkeğin ve kadının ailelerinden birer hakem gönderin. Eğer aralarının düzeltilmesini isterlerse Allah, aralarının düzelmesini sağlar. Allah bilir haberdardır." 65

Şurasını da belirtelim ki, ayetin lafzında "Onları dövünüz" anlamı da muhtemeldir. Bunu görmezlikten gelmek doğru olamaz! Ancak, bize göre bu mana kesin değildir. Şayet ayete bu mana verilecek olursa, kadını dövme ruhsatı sadece nüşuz belirtileri görülmeğe başladığı zaman ve ilk iki eğitim süreci uygulandıktan sonra geçerli olmalıdır. Nüşuz tehlikesi olmadan, nasihat ve yatakta ilişkiyi kesme yöntemleri uygulanmadan kadını dövmek, bu ayetteki

ruhsatı aşar ki, asla caiz değildir...⁶⁶

Sonuç olarak diyoruz ki, ilim adamına saygı ile ilme saygı birbirine karıştırılmamalıdır. Kur'an'ın asırlar öncesi yorumları ve bunlara dayalı ictehadlar, şayet günümüz problemlerine ışık tutabiliyor hatta çözümler getirebiliyorlarsa onlardan, elbette yararlanılmalıdır. Ancak bunların varlığı bizim Kur'anı yeniden düşünmemize ve kavramamıza asla engel teşkil etmemelidir. Zira bilinmelidir ki, hiç bir oluktan akan su, menbaındaki kadar saf ve berrak değildir. Hiç bir gıda ana sütü kadar besleyici ve koruyucu olamaz. Her asırda müslümanların, İslamı ana memeden emmeleri zorunlu bir ihtiyaçtır. Ona sıkı sıkıya sarılıp, yapışmadıkça O'ndan gelen saf süt ve özgün gıda ile beslenmedikçe; tam aksine Ondan uzak veya Onu tam olarak yansıtamayan kaynaklardan beslenmeye devam ettikleri sürece, inananlar güçlü ve zinde kalamazlar; aksine daima cılız ve güçsüz kalmağa mahkumdurlar!...

66- Bu konudaki hadislerle birlikte, daha geniş değerlendirmemiz, İlim-Hikmet Vakfının Hanımlar Kültür Merkezi'nin, Haziran 1998'de Kayseri'de düzenlenlediği panelde sunduğumuz "Kadın ve Şiddet" konulu tebliğimizde yer almıştır.